

Europa is gebouwd op conflicten

In zijn boek *De rafelranden van Europa* kijkt historicus Ivo van de Wijdeven naar de geschiedenis van de talrijke conflictzones die Europa momenteel omringen, maar ook naar de tumultueuze historie van Europa zelf. Geen enkele nieuwsgebeurtenis uit het Midden-Oosten, Rusland of Afrika komt zomaar uit de lucht vallen. In alles klinkt de echo van de geschiedenis.

Soms is het alsof vrede de natuurlijke staat is van Europa. Oorlogsgeweld lijkt voorbestemd voor landen elders in de wereld, bij uitstek in het Midden-Oosten en Afrika. Een economische recessie of een terroristische aanslag zijn veruit de grootste rampen die het kalme West-Europa kunnen treffen. Wie kan zich iets voorstellen bij een gewelduitbarsting tussen bijvoorbeeld Fransen, Britten en Spanjaarden?

Toch staat het boek *De rafelranden van Europa* van historicus Ivo van de Wijdeven barstensvol gewelddadige conflicten. Conflicten die de grenslijnen van het huidige Europa hebben vormgegeven. Neem de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Of denk aan de Napoleontische oorlogen van de negentiende eeuw. „Van Spanje tot Duitsland, Rusland en Frankrijk - overal werd toen gevochten”, vertelt Van de Wijdeven, werkzaam als politiek analist op het ministerie van Algemene Zaken. „Verder terug zijn er ook nog de religieuze oorlogen van de zestiende en zeventiende eeuw geweest. Dat was de tijd dat de Dertigjarige Oorlog woedde in het Heilige Roomse Rijk (ruwweg het huidige Duitsland, Oostenrijk, Tsjechië en Noord-Italië). Daar waren ook Zweden, Spanje en Frankrijk bij betrokken. In diezelfde tijd speelde onze eigen Tachtigjarige Oorlog. Europa was één grote conflictzone.”

In opdracht van de ambtelijke top van het ministerie van Algemene Zaken en onze huidige premier Mark Rutte houdt Ivo van de Wijdeven (37) de internationale actualiteiten bij – samen met een groepje collega's. In elke nieuwsgebeurtenis die hij voor ogen krijgt, trilt de historie mee. Vorig jaar besloot hij drie maanden vrijaf te nemen om al die historische lijnen te trekken in één boek, waarin hij terugkijkt op het ontstaan van het huidige Euro-

pa, de ineenstorting van het Ottomaanse Rijk (dat behalve Turkije en een deel van de Balkan ook het huidige Midden-Oosten omvatte), het einde van het tsaristische Rusland en de moderne geschiedenis van het Afrikaanse continent.

Hoewel we een historicus als zittend premier hebben, is het politieke discours in Nederland opvallend a-historisch. Helemaal als je dat vergelijkt met de toespraken van iemand als de Russische president Vladimir Poetin of de huidige regering in Polen. Dit laatste land was van de zestiende tot en met de achttiende eeuw onderdeel van het Pools-Litouwse Gemenebest, waarvan het gebied zich uitstrekte tot in het huidige Wit-Rusland en Oekraïne. „In Polen wordt daar nog steeds met trots op teruggekeken”, zegt Van de Wijdeven. Vooral omdat Polen in de tijd daarna van de kaart werd geveegd door Rusland, Oostenrijk-Hongarije en Pruisen (waaruit het moderne Duitsland is ontstaan). Pas na de Eerste Wereldoorlog kwam Polen weer als zelfstandig land tevoorschijn. Nog steeds is veldmaarschalk Józef Pilsudski er een volksheld: onder zijn leiding vochten de Polen zich tussen 1919 en 1921 terug op de kaart.

Deze Pilsudski had in die tijd het plan om een nieuw Pools-Litouws Gemenebest op te richten, wat uiteindelijk is mislukt. Maar de huidige regeringspartij in Polen, de partij Recht en Rechtvaardigheid, verwees in haar verkiezingsprogramma weer terug naar die ambitie van Pilsudski.

Viségradlanden

„De Poolse regering wil opnieuw een samenwerkingsverband met landen rondom Polen beginnen”, zegt Van de Wijdeven: „Om aan de ene kant een vuist naar Rusland te kunnen maken en aan de andere kant een sterkere stem te hebben binnen de Europese Unie.” Een

Ik hoop dat de EU het net zo lang volhoudt als het Heilige Roomse Rijk: dat heeft meer dan achthonderd jaar bestaan

Het valt niet te ontkennen dat de grenzen in het Midden-Oosten, die toen zijn getrokken, nog steeds een rol spelen

voorbeeld is de samenspraak nu tussen de zogenaamde ‘Viségrad-landen’, bestaande uit Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije. „De eerste keer dat wij in Europa weer hoorden over die Viségrad-landen was op het hoogtepunt van de vluchtelingencrisis, toen zij zich uitspraken tegen de opvang van vluchtelingen en iemand als Orbán, de premier van Hongarije, als eerste de grenzen sloot en een hek wilde bouwen. Voor ons was dat nieuw, maar voor hun komt die samenwerking uit de geschiedenis voort.” Zo met zijn oog glijdend over de bloed overgoten wereldgeschiedenis, kan Van de Wijdeven alleen maar concluderen dat samenwerking tussen landen altijd de meeste kans op vrede en welvaart biedt en heeft geboden.

Al in de vijftiende eeuw werd de oproep gedaan om binnen het christelijke Europa de handen ineen te slaan; mede met oog op het oprukken van het islamitische Ottomaanse Rijk, dat de Balkan al in handen had en later ook de stad Wenen bijna in zou nemen. Die brede samenwerking zou er uiteindelijk niet komen: Europa raakte verstrikt in de godsdienstoorlogen van de zestiende en zeventiende eeuw.

Toch bestond ook toen al een samenwerkingsverband dat Van de Wijdeven als een „proto-Europese Unie” ziet: het Heilige Roomse Rijk. „We zien nu met enige regelmaat de Europese regeringsleiders naar Brussel trekken om in de Europese Raad de lijnen uit te zetten. In het Heilige Roomse Rijk had je weliswaar een keizer, maar zeker na de Vrede van Westfalen in 1648, die een einde maakte aan de religieuze twisten, hadden de verschillende vorsten binnen het rijk de echte macht in handen. De Vrede van Westfalen wordt wel gezien als de geboorte van de soevereine natiestaat: de vorst kreeg toen de macht in zijn eigen koninkrijk. Op een

bepaald moment had je in het Heilige Roomse Rijk zo’n driehonderd vorsten, die bij elkaar kwamen in de Europese Raad van dat moment: de Rijksdag. Zij werkten samen, zij het op militair of economisch gebied, en maakten net als nu afspraken over een munteenheid en tolheffing. Maar ook spraken zij regels af voor de gilden, zoals regels voor verfstoffen voor textiel. Het Heilige Roomse Rijk werd lange tijd gezien als een zwaktebod, dat in 1806 werd opgedoekt door Napoleon toen hij de keizer had verslagen, maar eigenlijk was het een efficiënte manier van samenwerking die stabiliteit heeft gebracht. Ik hoop dat de Europese Unie het net zo lang volhoudt als het Heilige Roomse Rijk: dat heeft meer dan achthonderd jaar bestaan.”

Ottomaanse Rijk
Ook in het huidige Midden-Oosten heerste eeuwenlang een betrekkelijke rust: in de tijd dat het Ottomaanse Rijk over het huidige Syrië, Irak en Israël heerste. „We kijken nu altijd naar het Ottomaanse Rijk met het idee dat de sultan toen over het hele rijk regeerde, maar in de praktijk hadden lokale bestuurders veel macht. Waar wij nu veel religieuze en etnische conflicten in die regio zien, was het toen toegestaan om vrij je geloof uit te oefenen. Er werd niet één geloof van bovenaf opgelegd.”

Na de Eerste Wereldoorlog viel het Ottomaanse Rijk uiteen en werd het Midden-Oosten door Groot-Brittannië en Frankrijk verdeeld. Dat gebeurde onder meer in het overleg in 1916 tussen de diplomaten Mark Sykes en Georges Picot. Dit leidde tot de Sykes-Picotovereenkomst, waartegen Islamitische Staat zich honderd jaar later expliciet verzet.

Picot en Sykes trokken lijnen die de basis vormen van het huidige Libanon, Israël, Syrië, Jordanië, Irak en Iran. Hun interesse voor dit

Curriculum vitae

Naam	Ivo van de Wijdeven
Geboren	Geldrop, 1979
Opleiding	1998-2004 Studie Geschiedenis aan de Radboud Universiteit in Nijmegen
Werk	2006-2010 Politiek redacteur op ministerie van Algemene Zaken 2010-heden Politiek analist op ministerie van Algemene Zaken

gebied werd voor een belangrijk deel gevoed door de toen recente ontdekking van olie daar. „Voorals Britten hadden daar oog voor, omdat ze een grote vloot hadden die ze van brandstof wilden voorzien. Vandaar dat zij de delen opeisten waar vooral toen veel olie te vinden was: Irak en Iran. Ze vonden het niet nodig om eerdere afspraken na te leven die met de Arabieren waren gemaakt. Wat wel opvalt is dat de Britten en Fransen geen aandacht hadden voor het huidige Saudi-Arabië. Toen ook daar olie gevonden werd, rond 1932, werd de interesse veel groter. Vooral de interesse van de Amerikanen, die na de Tweede Wereldoorlog de rol in dit gebied van de Fransen en Britten overnamen. Als je kijkt naar de recente geschiedenis kun je zeggen dat de interesse vanuit het Westen voor het Midden-Oosten steeds te maken heeft met de vondst van olie en met strategische belangen.”

IS
„Het Midden-Oosten is een regio met erg veel conflicten en oorlogen, maar één ding is sinds de jaren twintig redelijk stabiel gebleven: de grenzen die sindsdien op de kaart staan. Een groepering als IS wil een einde maken aan dat ‘verderfelijke’ Sykes-Picotovereenkomst, maar biedt geen realistisch alternatief. Waar Sykes en Picot geen rekening hielden met religieuze en etnische verschillen in het gebied, doet IS dat ook niet. Zij doen hetzelfde wat zij de kolonisatoren verwijten. Maar het valt niet te ontkennen dat de grenzen die toen zijn getrokken nog steeds een rol spelen. Dat is voor ons weggezakt, maar in het Midden-Oosten weet iedereen dat. Zoiets is weer een illustratie dat het belangrijk is de geschiedenis te kennen als je met anderen wilt omgaan. De geschiedenis kan je helpen meer begrip te hebben voor de mensen die daar leven.”

Non-fictie
De rafelranden van Europa
Ivo van de Wijdeven
Spectrum
€ 22,50